

Marina Šoć

REVOLVER "GASSER M" SA INICIJALIMA KNJAZA NIKOLE PETROVIĆA

Krajem XIX-og vijeka zapažen je proces reorganizacije i modernizacije crnogorske vojske i naoružanja.

Nemiri stanovništva i politička previranja u susjednim državama, aktuelnost istočnog pitanja, nesigurnost poretka u Turskoj, stalno su pothranjivali političke i teritorijalne pretenzije knjaza Nikole Petrovića. Stoga je crnogorski suveren užurbano radio na reorganizaciji crnogorske vojske, a samim tim i modernizaciji naoružanja, da bi njegova zemlja vojnički spremno dočekala ratni požar na Balkanu, naročito poslije uspješno završenih ratova sa Turskom 1876-1878. godine. Tako da sa uvođenjem savremenih pušaka tipa "moskovki", počinja se nabavljati i revolveri koji su na neki način zamjenjivali funkciju zastarjelog jatagana.¹

Do šesdesetih godina XIX-og vijeka Crnogorci su individualno nabavljali revolvare većinom kao ratni plijen ili kupovinom. Zbog ovakvog načina nabavke i skromnih materijalnih mogućnosti, u početku ih nije bilo mnogo. Jedan broj ovih revolvera poklanjan je Crnogorcima od samog knjaza, prestolonasljednika Danila ili nekog drugog lica po knjaževom odobrenju.

Revolveri sistema "Gasser" potiču iz austrijske firme u Otakringu kod Beča.² Crna Gora je bila jedna od rijetkih država (ako ne i jedina) u kojoj je svaki borac pored puške bio

¹ Tomislav Aralica, Puške ostraguše i revolveri – "Hrvatski list" br. 159. Zagreb 2007. (1875 godine knjaz Nikola kupio je od Austro – Ugarske pet hiljada revolvra "Gasser M.1870", a nakon 1880. uvodi u naoružanje svoje vojske i habsburške puške "Werndt M. 1867". "Jatagane M.1869", nije kupio u Austro-Ugarskoj jer su Crnogorci posjedovali dovoljne količine ovoga hladnog oružja i to one zanatski proizvedene u Foči i Prizrenu, a manjim dijelom i u podgoričkoj radionici Andrić. Jatagan je riječ turskog porijekla i odnosi se na karakterističan osmanlijski ratni nož. U nekim vojskama nazivan je handžarom).

² Ova firma osnovana je 1862. godine – Leopold Gasser K u K. Hof – und Armee – Waffenfabrik. Branko Bogdanović, *Pregled pešadijskog naoružanja crnogorske vojske 1850-1900 godine*. "Glasnik cetinjskih muzeja" IX knjiga – tom IX. Cetinje 1976.

naoružan ovim tipom revolvera. Bilo je toliko popularno u Crnoj Gori da je u početku uvezeno više od četiri hiljade revolvera (ovog tipa), a bilo je jedno od najomiljenijih dugo vremena tj. sve do kraja prvog svjetskog rata.³

Knjaz Nikola prilikom putovanja u Beč sedamdesetih godina devetnaestog vijeka, a u želji i nadi da što bolje naoruža svoje vojnike, naručuje sedam hiljada revolvera tipa "Gasser", koji će se u Crnu Goru isporučivati u toku nekoliko narednih godina. To je bila prva zvanična veća narudžbina za Crnogorce.

Postojalo je više varijanti ovog oružja u standarnoj i luksuznoj formi, različitih dimenzija i kapaciteta doboša (5-6 metaka). Zvanična verzija revolvera imala je cijev dugu 240 mm i doboš kapaciteta od 6 metaka. Sastojao se od: cijevi, cilindra, ručice, mehanizacije maktlje, oroza sa lozicom i udarnom šuštom, šipke i pribora. Na osnovi cijevi sa gornje strane su ugravirani knjaževi inicijali "N. I" sa krunom, a sa desne strane patentni natpis: "Leopod GASSER,⁴ OTTAKRING, WIEN, prostrijeljena jabuka kao znak kontrole i serijski broj .

Ovaj modernizovani Gasserov revolver imao je prednost nad drugim vrstama revolvera. Konstrukcija je pojednostavljena, usavršen sistem paljenja, punjenja metaka i vađenja čaurica, tako da su se u njegova svojstva Crnogorci brzo uvjerili, pa Ministarstvo vojno od 1882. godine odlučuje da ga usvoji kao jedini sistem naoružanja ovog tipa.

Bio je državni monopol, posjednik je imao pravo držanja, nošenja i upotrebe pa čak i nasljeđa po muškoj liniji, ali bez prava svojevoljnog otuđivanja.

Imalac je bio obavezan nositi ga kad su vojnički pozivi, skupovi i vojnička vježbanja i u ratovima. Takođe bio je dužan da ga uredno održava i popravlja o svom trošku u vojnim radionicama, izuzev u garantnom roku o trošku fabrikanta.

Ovaj isti tip revolvera koristila je u naoružanju i Austro-Ugarska vojska.

Od 1882. godine jedino su ga posjedovali Crnogorci, za njega je ovdje bio odomaćen naziv "crnogorski revolver".

Razlika između revolvera u austro-ugarskoj i crnogorskoj vojsci bio je samo u ugraviranoj crnogorskoj kruni i monogramu "N.I.", utisnutoj na dnu cijevi sa gornje strane.

Graviranje crnogorskih inicijala tj. oznaka rađeno je najvjerovatnije u Vojno-oružanoj radionici na Rijeci Crnojevića, ili u Vojnoj laboratoriji na Cetinju.⁵

Od 1872. odnosno 1876. godine, kada je počela prva veća isporuka, pa do kraja XIX vijeka u Crnoj Gori je bilo oko petnaest hiljada revolvera Gaserovog sistema.

Podaci iz 1910. pominju cifru od dvadeset hiljada revolvera.

Pravo na posjedovanje i kupovinu "Gasserovog revolvera" imao je svaki crnogorski vojnik, a samo po odobrenju knjaza Nikole, odnosno ministra vojnog, mogli su ga kupovati stranci.

³ Koliko je bilo omiljeno vidi se iz Disciplinske uredbe od 1.01.1871. godine, po kome se svaki Crnogorac koji proda revolver preko granice kažnjavao maksimalnom kaznom "od 20 fiorina i sa dva mjeseca tamnice".

B. Bogdanović, *Pregled pešadijskog naoružanja crnogorske vojske 1850-1900*, "Glasnik cetinjskih muzeja" IX knjiga – tom IX Cetinje 1976.

⁴ Leopold Gasser, najpoznatiji fabrikant revolvera u Evropi u XIX vijeku.

⁵ Branko Babić, *Revolveri, sablje i noževi u modernijem naoružanju crnogorske vojske*, "Glasnik cetinjskih muzeja", V knjiga – tom V, Cetinje 1972.

Revolver Gasser M 1869–1910

Sastoji se od: sanduka, doboša, cijevi, nišana tabana, drške, obarače sa branikom, alke za provlačenje gajtana i šipke za izbacivanje čaura.

Sanduk je izrađen od mekog livenog gvožđa, sastoji se od lijeve i desne strane, osiguravajuće pločice i stožera.

Doboš je od livenog čelika, valjkastog oblika, sa ležištem stožera u sredini i šest cilindričnih otvora za metke, raspoređenih oko stožera.

Cijev je od livenog čelika sa šest žljebova s lijeva na desno i uglom uvijanja $4^{\circ} 37' 40''$.

Prednji nišan je izliven zajedno sa cijevi, a zadnji je pokretan, nalazi se na ojačanom dijelu cijevi. Taban se sastoji od oroza, velikog i malog, luka i kočećeg luka.

Ručka je izdužena, izvija se na dolje pod tupim uglom. Pri kraju drške nalazi se alka za provlačenje gajtana provučena kroz loptastu brnjicu.

Pored cijevi sa desne strane, nalazi se šipka za izbacivanje čaura.

Na ojačanom dijelu cijevi, ispred zadnjeg nišana, ugravirana je crnogorska kruna i inicijali "N.I.". Sa lijeve strane ojačanog dijela cijevi obično se nalazi natpis proizvođača; L. GASSER, PA.....WIEN OTTAKRING, broj 124251, ispod GUSS-STAHL.

Sa lijeve strane slabo vidljiv zaštitni znak proizvođača i broj 124251. Ista brojka je utisnuta na dobošu i stopi šipke.

Po cijeloj površini revolver je ukrašen ugraviranim floralnim ornamentima. Na dršci i braniku obarače naknadno je dodata srebna obloga.

Ukras je izveden u filigranu od tordirane žice, nalemljenih romboidnih pločica, sitnije i krupnije granulacije. Pločice su ukrašene u tehnički "nielo".

Sa lijeve strane nalazi se (na sredini) jedna veća bademasta pločica, a iznad i ispod nje nedostaju dvije rozete.

Na desnoj strani drške nalaze se dvije rozete sa bademastom pločicom u sredini. Donja rozeta je bez kamena, dok se u gornjoj rozeti nalazi veći tamnocrveni kamen.

Na samom kraju drške nalazi se bogato ukrašena rozeta izvedena u filigranu od tordirane žice. U sredini rozete nalazi se alka za provlačenje gajtana, provučena kroz loptastu brnjicu.

Mjesto nastanka – Beč,

Autor - Leopold Gasser, WIEN OTTAKRING,

Materijal i tehnika - liveni čelik, srebro, ukrasno kamenje,

Dimenzije - kalibar – 11 mm,

Dužina cijevi – 23,5cm,

Dužina doboša – 5,1 cm,

Dužina drške – 15, 5 cm,

D o d a t a k

Etimologija : Riječ "pištolj" potiče od francuske riječi "pistole" ili "pistolet", koja je mogla nastati iz tri izvora:

- iz češkog "pistole" - "pišta'la" – frula tj. mogući opis husarskog vatrenog oružja (husitskog),

- od imena grada Pistoia u Italiji, gdje je slična oružja 1540–tih, izrađivao majstor **Camillio Vetteli**,

- od riječi **Pistallo**, koja je u srednjovjekovnom francuskom označavala jabuku balčaka na sedlu, gdje su to oružje obično držali konjanici.

Pištolja su se kao posebna vrsta oružja razvili iz pušaka, tj. pojavili su se u Evropi i Aziji krajem XV-og vijeka. Od njih su se razlikovali uglavnom po kratkoći cijevi, manjoj težini, dometu, a bili su namijenjeni pripadnicima konjice.

Razvoj pištolja je kroz sljedeća četiri vijeka gotovo u potpunosti pratio razvoj pušaka. Prvi pištolja su imali glatke cijevi sa municijom od olovnih zrna koji su se punili sprjeda. Opaljivanje se vršilo paljenjem barutnog punjenja, pa su tako pištolja odgovarali puškama "kolašicama", a kasnije »kremenjačama«.

Slično kao i kod pušaka u XVII-om i XVIII- om v. se uvode fišeci za držanje barutnog punjenja, a kasnije i mehanizmi opaljivanja koji koriste kapsule. Takvi primitivni pištolja danas se vrlo često kolokvijalno nazivaju **kuburama**.

Razvoj metalurgije u XIX-om v. dovodi do stvaranja savremenih metaka, kao i nastojanja da se poveća brzina paljbe.

Prvo se započelo sa višecijevnim pištoljima od kojih je najpoznatiji "**derringer**", da bi se 1830-tih razvili revolveri koji metke ispaljuju iz doboša. Sedamdesetih godina XIX-og v. pojavljuje se "**GASSER**".

Revolveri se brže pune i brže ispaljuju metke od klasičnih pištolja tako da postaju dominantni i popularni sve do kraja XX-og vijeka.

Krajem XIX-og v. pojavljuju se prvi automatski pištolja, koji su dugo vremena bili manje pouzdani i imali su manji domet u odnosu na revolve, ali se ta situacija promijenila poslije drugog svjetskog rata.

Većina vojski tada počinje koristiti poluautomatske pištolja, a razvijaju se i prvi automatski pištolja.

Revolver je naziv za vrstu poluautomatskog pištolja koji sadrži doboš sa mecima, okreće se zapinjanjem kokota ili povlačenjem okidača.

Doboš ograničava broj metaka na šest do osam. Prvi moderni revolver proizveo je **Samuel Colt** 1835. godine, koji su kasnije usavršeni te stekli veliku popularnost u ratovima XIX-og vijeka.